



РАДИО БЕОГРАД

Из вагона на шинама Дунав-станице, 6. новембра 1944. године истакнути позоришни уметник, Љубиша Јовановић, изговорио је речи, које је забележила историја:

„Говори слободна радио-станица Београд, говори из слободне престонице Демократске Федеративне Југославије! Слободна, народна радио-станица, први пут слободно говори!”

Четири дана касније, 10. новембра 1944, спикерка Јелена Билбија је најавила први редован програм и тај датум је узет за Дан Радио Београда, мада се ова станица огласила још 24. марта 1929. године.

Почело је, дакле, овако:

Управни одбор Радија, конституисан је 1928. За потребе емисионе станице, закупљене су просторије на трећем спрату и на мансарди Академије наука, која се тада налазила у Цетињској улици и на чијем је крову, високом 28, монтирана антена висине 25 метара. Монтажа је вршена под изузетно тешким условима, на температури од минус 34 Целзијуса, али се и поред јаке зиме журило, јер је почетак рада станице, био одређен за крај фебруара 1929. године.

С техничким пробама се почело 8. марта, а с пробним емисијама 18. марта. Наиме, због великих поплава, а на захтев владе, давани су извештаји о стању на рекама и то је била једина емисија, од почетка емитовања програма која је до данашњих дана, опстала на таласима Радио Београда.

Свечано отварање редовног програма Радио Београда, обављено је 24. марта 1929. године у 10 сати.



Најављен је „Фанфарском увертиром”, коју је за ту прилику компоновао директор Београдске опере, Ловро Матачић.

После химне и службених говора, емитована је Христићева свита из балета „Охридска легенда”, затим одломци из Крстићевог „Зулумћара” и тако даље... и тако даље...



„Овде Радио Београд...!” Анџена на крову Академије наука, 1928.



... радио се „ћали“ ујуџиру, ġаси увече.

Тако се Радио Београд укључио у сасвим скромну мрежу југословенских радио-станица, у којој су се налазили Радио Загреб (од 15. маја 1926) и Радио Љубљана (од 28. октобра 1928).

Вараш се, поштовани читаоче, ако мислиш да се програм Радија, на самом свом почетку, могао слушати тек тако...!

Постојала су, наиме, прописана правила, да кажем „седам заповести“ – за што пријатнији пријем програма, а гласила су:

1. За слушање радија употребите што је могуће већу собу, претрпану теписима, завесама и орманима са књигама.

2. Осветлите собу слабије, нека буде сумрак, јер је око на јачу светлост осетљиво и смета слушању.

3. Наместите звучнике тако да се глас може и у најудаљенијем куту собе чути.

4. Посади се право пред звучник, на даљини од два до три метра.



5. Употреби што је могуће згоднију столицу, па и хаљине раскомоти.

6. Затвори добро прозоре и врата да ти ларма споља не смета, избегавај сваки разговор и седи с миром.

И седма: Не дај се ничим пореметити и удеси пријемник само једном.

Ето, како су људи, у та не тако далека, а ипак историјска времена, себи удешавали.

Данас, радио се „пали“ ујутру, гаси увече.

Слуша се код куће, у самопослугама, месарницама, колима, комбајнима, фабричким халама, на плажи... кад има и кад нема струје. Па, тако – и ову књигу читајте уз радио!



„ПРОРОЧАНСТВО”

У Београду су, познато је, у прошлом и почетком овог века, често приређивани балови. Повода је било доста, али за седељке у пријатном друштву није увек ни потребан повод, зар не?

Ипак, један је бал – остало је записано да је био највећи, најраскошнији... – приређен са пуно разлога, припремљен са много љубави. Било је то 6. априла 1867. године, у предвечерје дана када су кнезу Михаилу, на Калемегдану, свечано предати кључеви Београда. Турци су, после четири стотине и више година, отпловили низ Дунав.

У ствари, не желим овде да говорим о музичкој банди, играма, тоалети и послужењу... на то, уосталом, указује и наслов...

Елем, једна од учесница бала, усред тог веселог ћеретања, рече: „Ах, Боже драги, како бих волела, да равно после сто година, устанем из гроба само за један сат и да прошетам кроз овај наш лепо, бели град, у којем се данас веселе песме поје и ситна ора играју, па да видим, ’оће ли и онда тако леп и весело да буде, као што је данаске!”

Заорио се смех, „пљуштала” су „предвиђања” и „виђења”, а онда је Анка Константиновић-Обреновић, иначе домаћица на балу, проговорила пророчански:

„Замишљај наш бели град после сто година, као један јевропски велики град, са великим и украшеним кућама, са лепим сокацима, са изображеним, не само младим људима, већ и женама. Жене ће опет да бидну убаве као и данас, али елегантне и по јевропском начину изображене као праве списатељке. И у њему ће тада све да бидне убаво и екстра фајн. И те будуће жене и људи, смејаће се нама, женама и људима, како



Кнез Михаилова – њрисна, романијична... а век њрошли

смо у изображенију и писанију били плитки. Те жене, после сто година од наших данашњих дана, биће и лепо воспитане и мајке ће им бити писмене. Али, ми се родисмо и живесмо под Турцима и борисмо се за слободу нашега отечества, а они ће да живе у слободном, белом и фајн граду и оће да се боре за своје лично писмено сочиненије и своје изображеније.”



Кнез Михаилова је ѡреуређена ушла у нови век



Како је само била видовита Анка, јер рецимо:

– 1882. засветлела је прва електрична сијалица у башти „Код скупштине”.

Једанаест година касније, читав град је био осветљен.

– 23. августа 1884. са београдске железничке станице, пошао је први воз пут Ниша.

Каква је то атракција била! Колико се само света окупило, да испрати „ово чудо”. И, међу нама речено, стигао је тачно по реду вожње.

– 1886. постављена је прва калдрма у Београду – у данашњој Улици 7. јула, од Кнез Михаилове до Саборне цркве.

Интересантан податак је, свакако, да су то биле дрвене коцке, које су с првим пролећним данима, процветале! Појавили су се дивни изданци, на опште задовољство наших старијих. Био је то добар знак за будуће пројектанте и уређиваче улица:

Ваљда нам зато сада, на београдском асфалту, „не цветају руже”... „цветају” рупчаге и грбаче...

– Први трамвај на коњску вучу, направио је прву туру, 1. октобра 1892.



Угао Кнез Михаилове и Коларчеве, 1933.



– Исте године, у београдске куће је уведен водовод.

Сто година касније, поједини крајеви нашег лепог града, често остају без воде. Зар је могуће да је већ дотрајала та, у прошлом веку постављена инсталација?!?

– Прву званичну вест о увођењу телефона у Београду, налазимо 1890. године.

– Прва биоскопска пројекција, само шест месеци после премијере у Паризу, одржана је код „Златног крста”, 1896. године.

– Прво српско хладно и топло купатило на Сави, прва апотека, библиотека, клизалиште, купалиште... прва поштанска марка, радио-апарат...

Брзина... брза брзина... све прво... све нај... све, што рече Анка, „екстра фајн”...

Београд је, можда, већ крајем прошлог века, постао град из „најсмелијих снова” негдашњих „пророка”. А, и да не говоримо о предвиђеном „изображенију” и „воспитанију”...!

Ех, још да нисмо, четири века и коју деценију приде, били под Турцима?! Где би нам био крај...?!?



СИНГИДУНУМ СИТИ

Некако ми се, само по себи намеће да прве странице ове књиге посветим „упознавању” са нашим белим градом.

И, шта је природније, него баш у споју две речи из наслова, потражити (и евентуално, наћи), разлику и по којој сличност, између Београда некад и сад, што би се рекло, између Сингидунума и „Ситија”.

Добро дошли, дакле, у прошли век.

Почео бих, готово невероватним податком: Београд је оног значајног датума – 6. односно 19. априла (све зависи, рачунамо ли по старом или новом календару),* године 1867. бројао 25.178 житеља, а имао 3.444 куће.

О том датуму говорим, јер је тада и последњи турски гарнизон отпловио низ Дунав, пошто су претходно кључеви града предати онима, којима и припадају и који Бели град, несумњиво, највише воле.

Стотинак, ево, година касније, Београд постаје милионски, а предвиђања кажу да ће двехиљадите број становника бити удвостручен.

Некадашња крајња периферија, сада је готово строги центар: приземљуше, покривене ћерамидом, уступају место облакодерима, који ничу као из воде, иду небу под облаке. У таквом једном солитеру може да станује – уз централно грејање, телевизијски програм, усисиваче, магнетоскопе, синемаскопе... – број становника Београда из прошлог века.

* Разлика је у 19. веку била 12 дана!



Како је Сингидунум постао „Сити”, шта је од старих традиција – можда, и без своје воље – задржао, а где се судар векова одиграо на штету прошлих времена...?

Шта историја каже?

У Београд, у ствари, извините – у београдску варош, опасану шанцем – могло се ући и из ње изаћи, на четири капије. Стамбол-капија је била, не само најтврђа и највећа, него и најлепша у грађевинском смислу. Налазила се на простору између данашњег Народног позоришта и некадашњег биоскопа „Јадран”.

Када би се неко заборавио, уз пиће, добро друштво... па, остао и после времена закључавања капија, тај би обично наставио „заборављање” у кафани „Последњи грош”, названој с разлогом, баш тим именом.

Ујутру, кључеви „ослобађају” оба смера, с тим што једни долазе пуни пара, а други – ноћобдије, одлазе – без гроша.

За тренутак само, свраћамо у Нови Београд, некадашњу пустару, „Богу иза леђа”. Тек је недавно прославио четрдесетогодишњицу,* а већ је демантовао све који су мислили да је такав један подухват дизање „кула на песку”. И ако настави да расте и развија се овим темпом, неће дуго времена проћи и изједначиће се, бројем становника, са својим много старијим братом.

Поново прелазимо Саву. Па, данас је то, забога, веома лако учинити – аутобусом, трамвајем, или сопственим колима.

Мост, који „граби” ка Косанчићевом венцу, проширили смо према потребама живота велеграда. Десно – елегантна „газела” која се „улива” у петљу, а ова повезује све делове града. Све је ова петља отпетљала, па су нам на дохвату руке: и преуређени стадион ЈНА и нова Маракана, и витки телевизијски торањ на Авали, и Нишки пут који из дана у дан – све више постаје ауто-страда... све даље... све шире...

* Све временске одреднице, које упућују на данашње време, су из првог издања књиге.



Али, поменућу малопре, Косанчићев венац!

Ту је Београд оставио себи један кутак, слику и прилику свог изгледа с почетка овог века: Конак кнегиње Љубице, кафана „Знак питања”, Патријаршија, Саборна црква, аутентична турска калдрма која „памти” многе аге и бегове, паше и субаше...

Ту су, нажалост, и темељи некадашње Народне библиотеке која, 1941. није могла да избегне фашистичке бомбе.

Настављамо шетњу Сингидунумом и Сингидунум „Ситијем”. Што би се рекло, ако нема питања, припремите се за пројекцију у првом београдском, као, биоскопу. (Напомена: Прва филмска представа, одржана је десет година раније).

Лето, 1906! Место догађаја – Велика шатра на Малом Калемегдану. Власник је био Буби Катаривас. За време представе свирала је комплетна циганска капела, а уз то, за „цење-



Народна библиотека Србије на Косанчићевом венцу није могла да избегне фашистичке бомбе